

ANNALES SCIENTIA POLITICA

VOLUME 8, NUMBER 2, 2019

ANNALES SCIENTIA POLITICA

Vol. 8, No. 2, 2019

VENCÁLEK, J.: Genius loci as the inner regional-cohesion force which enables formation of the fractal-social structures. *Annales Scientia Politica*, Vol. 8, No. 2 (2019), pp. 68 - 78.

JAROSLAV VENCÁLEK

Institute of Political Sciences
Faculty of Arts
University of Prešov
Slovak Republic
E-mail: jaroslav.vencalek@unipo.sk

Abstract:

Although the term "genius loci" has been known and used since ancient civilizations, it was considered almost unimportant in a technically industrialized and competitive world. However, the pursuit of a more dignified life for the human communities has again revealed its undeniable importance as an inner cohesion force, applied in partial territorial-social structures. In an integrating world, it may be a useful tool to transform historically created hierarchical structures into more humanly functional fractal structures. This possibility is documented in the study by regional examples from Slovakia and the Czech Republic.

Keywords:

Cohesion, Fractal structure, Genius loci, Kysuce region, Ostrava region, Stropkov.

GENIUS LOCI JAKO VNITŘNÍ REGIONÁLNĚ-KOHEZNÍ SÍLA UMOŽŇUJÍCÍ TVORBU FRAKTÁLNĚ-SPOLEČENSKÝCH STRUKTUR

JAROSLAV VENCÁLEK

Institute of Political Sciences
Faculty of Arts
University of Prešov
Slovak Republic
E-mail: jaroslav.vencalek@unipo.sk

Abstract:

Although the term "genius loci" has been known and used since ancient civilizations, it was considered almost unimportant in a technically industrialized and competitive world. However, the pursuit of a more dignified life for the human communities has again revealed its undeniable importance as an inner cohesion force, applied in partial territorial-social structures. In an integrating world, it may be a useful tool to transform historically created hierarchical structures into more humanly functional fractal structures. This possibility is documented in the study by regional examples from Slovakia and the Czech Republic.

Keywords:

Cohesion, Fractal structure, Genius loci, Kysuce region, Ostrava region, Stropkov.

Hlavní řešitel výzkumného projektu „Globální konflikty a lokální souvislosti: kulturní a společenské výzvy (2016 – 2020) doc. PhDr. Marek Hrubec, PhD. – člen výzkumného oddělení „Sociologie politiky“ při Sociologickém ústavu Akademie věd České republiky mne přivedl k potřebě opětovně a s větším důrazem

zamýšlet se nad dosavadními poznatky sociologie politiky ve vztahu k hledání nové, optimálnější organizace lidské společnosti ovlivňované stále výrazněji globalizačními procesy.

Nutno zdůraznit, že k 22. 9. 2019 žilo na planetě Zemi již 7,7 mld. lidí. To, že populační vývoj na planetě Zemi charakterizují výrazné, makroregionální disproporce je všeobecně známo. Ostatně, tyto nerovnosti charakterizují i vývoj celé řady dalších sociálně-ekonomických charakteristik. Je tedy více než zřejmé, že prohlubující se rozdíly v sociálně-ekonomických vztazích mají své meze (bariéry), jejichž překročením dochází ke kvalitativním změnám. To je ostatně jeden z poznatků vědecké teorie synergie časoprostorových systémů.

Podle M. Hrubce „Globální pospolitost by mohla být založena na víceúrovňovém „globálním“ uspořádání, vycházejícím z jednotlivých lokálních, národních a makroregionálních institucí, a přitom zachovávat jednotlivé dílčí kulturní a politické identity s jejich zvláštními rysy v ekonomicky egalitárním prostředí. (poznámka: Za ekonomicky egalitární pokládáme takové prostředí, v němž i ostatní osoby by se neměly cítit hůře než my sami.) Přijmout toto uspořádání znamená opustit starší ideu absolutní suverenity jednotlivých národních států.

Důraz je třeba klást na ideu sdílené suverenity, jež je ostatně již nyní, de facto u většiny států realizovaná, ať už to oficiálně připouštějí nebo nepřipouštějí, neboť transnacionální ekonomické a politické tlaky v období globalizace neumožňují většině států, aby jednaly izolovaně... Pokud by byla v globálním státě respektována společně sdílená minimální právní institucionalizace vzorců uznání, a pokud by tyto vzorce uznání byly zakotveny v oblasti různých kulturních, politických a dalších hodnot, byla by zajištěna jak globální garance, tak i možnost, že vedle sebe budou existovat různorodé vzorce na nižších úrovních od makroregionální až po lokální – a to bez hegemonizace.“ (Suša, Hrubec a kol. 2017, s. 105).

Bez větších problémů lze přijmout tvrzení, že ani federativní nebo konfederativní organizace územní celků, v nichž se uplatňují prvky subsidiarity, ještě samy o sobě automaticky nevedou k odstranění hegemonních projevů. Do popředí pozornosti současného světa se tak dostává staronový problém; aspekt vnitřní organizace celků a jejich dílčích částí ve smyslu porozumění fungování systému systémů. Je nutno připustit, že každý systém má vícero systémů a i globální systém společensko-politické organizace lidského společenství má vícero časoprostorově determinovaných systémů (např. sociální, kulturní, psychologický, politický, právní a pod.).

Cílem této studie je na příkladu generačně sdíleného a v rozhodující míře dlouhodobě působícího fenoménu krajiny v podobě jejího genia loci (ducha místa, atmosféry místa) nastínit společenskou relevantnost tohoto kulturně-paměťového znaku a představit jeho možný vliv (dle názoru autora mající zásadní význam) na tvorbu nové fraktální organizace společenských struktur. K tomuto cíli slouží prezentace analýz významných kohezních sil majících podobu genia loci (regionis) v moravskoslezském industriálním regionu Ostravska (Česká republika), v regionu Kysuce přimykajícím se ke slovensko-české státní hranici (Žilinský samosprávný kraj) a ve městě Stropkov (Prešovský samosprávný kraj), kde analyzované kohezní síly se spolupodílejí na rozvoji přeshraniční spolupráce mezi SR, Polskem a Ukrajinou.

Genius loci jako vnitřní regionálně-kohezní síla

Problematika studia kulturního dědictví byla až do 20. století doménou především dílčích analytických věd (např. etnografie, historie) nebo dílčích uměleckých směrů (např. historie určitých typů umělecké tvorby). V druhé polovině 20. století došlo vlivem rozvoje pestré škály integračních procesů a dynamicky se rozvíjejících globalizačních procesů ke zřetelnému posunu ve vnímání evoluce, funkce a významu kulturně historického dědictví míst a regionů.

Vzájemné vztahy mezi vlivem globalizačních procesů na život evropského obyvatelstva a upínání pozornosti lidí k dlouhodobým významům jednotlivých míst a regionů se v rámci jejich aktivit postupně stávaly významnější a zřetelnější. Vlivem generační prostupnosti dílčích specifických aktivit lidí v místech (regionech), se stále častěji dostávaly do popředí pozornosti otázky týkající se studia ducha krajiny (genia loci, genia regionis).

Genius loci jako soubor určitých mimořádných vlastností a významů, charakteristický pro určitou lokalitu, propojující neopakovatelným způsobem daný artefakt (hmotné i nehmotné povahy) s konkrétním přírodním prostředím se stal předmětem pozornosti nejen vědeckých a uměleckých směrů, ale výrazně se začal prosazovat i ve vztahu k výchově a vzdělávání. Převažující a doposud vítězí model racionálního myšlení a vnímání reality lidských životů, začal být postupně omezován.

Nepochybně jeden z důvodů, proč mnohá navrhovaná řešení v Evropské unii nefungují, souvisí právě s nedostatečně věnovanou pozorností rozdílu v myšlení a vnímání lidí žijících v časoprostorově diferencovaných společensko-kulturních prostředích. Mimo jakoukoliv pochybnost lze uvést, že porozumění právě těmto rozdílnostem je stejně důležité jako porozumění univerzálně platným principům, podmiňujícím makroregionálně fungující vztahy vzájemného soužití početnějších a diferencovanějších lidských pospolitostí.

Určitě lze vymezit a stanovit doslova bezpočet kritérií, na jejichž základě lze tuto problematiku analyzovat. Jedno z nich je ale natolik výjimečné, že vyžaduje, aby bylo velmi důkladně prozkoumáno. Jedná se o vazby mezi kulturním dědictvím krajiny a jejím osídlením konkrétní společensko-kulturní entitou. Jedná

se o vazbu v podobě souhrnu zkušeností, který lidé vzájemným soužitím s obývanou krajinou nabyli a generačně předávali svým následníkům, čím udržovali společensko-kulturní kontinuitu daného území. Na základě těchto stále se obohacujících zkušeností docházelo k tomu, že lidé se v dané krajině cítili spokojeně a neopouštěli ji tak snadno, jako se tomu v mnoha regionech světa děje nyní.

Máme-li odhalovat vnitřní regionálně-kohezní síly, tedy pozitivně synergické rozvojové faktory, pak je zapotřebí výrazněji akceptovat evolučně vzniklé mentální, morální, duchovní a intelektuální rozdíly obyvatel, které jsou odrazem nejen minulých ale i současných vývojových tendencí a vizí stávajících generačních souborů. Naše podvědomá mysl není jen nesmazatelným záznamem individuálních prožitků, ale i zdrojem otisků prastarých impulsů, tendencí a sklonů, které zdaleka nebyly dosud přežity.

Pochopit člověka jako dichotomickou binárně opoziční bytost nelze jen pouhou sumarizací poznatků plynoucích z dílčích analytických studií (např. souhrnem informací o kulturním dědictví), ale mnohem více tvorbou nejruznějších syntéz, dokumentujících funkční a významové aspekty vzájemného vztahu kulturního dědictví a existence člověka v konkrétní krajině. K rozvoji otevřené společnosti je zapotřebí nejen svobodného ekonomického trhu a politické demokracie, ale i identity obyvatel právě s těmito, mnohdy představiteli vědecké fronty znevažovanými, významy iracionálních fenoménů lidského bytí. V roce 2019 je možno poukázat na skutečnost, že výrazně vzrostla a na celospolečenském významu nabyla na důležitosti právě ta skupina badatelů, umělců a veřejnosti vycházející z přesvědčení, že teprve pochopením propojení racionální a iracionální složky lidského vědomí lze začít realizovat principy skutečně otevřené společnosti.

Přes neustálé relativní zrychlování přítomnosti a přeskokování vývoje do budoucnosti, a tím i nedostatku času k zaobírání se minulostí, právě otevřené pojetí budoucnosti vyvolává stále intenzivněji potřebu jistého sociálního či morálního ukotvení obyvatel v prostoru. Tím nabývá na důležitosti potřeba znalostí kulturních rozdílů a tím i genia loci krajiny.

Rozdíly kultur a tím i kulturního dědictví se projevují různými způsoby. V generalizaci Geerta Hofstede lze tyto rozdíly vnímat v cha-

rakteru hodnot (všeobecné tendence k dávání přednosti určitým stavům skutečnosti před stavy jinými), vnímání rituálů (kolektivní činnosti, které jsou vzhledem k dosažení požadovaného výsledku věcně zbytečné, avšak společensky jsou považovány za podstatné), osobností (osoby žijící, zemřelé nebo smyšlené oplývající vlastnostmi v dané kultuře vysoce ceněné) a symbolů (slovní vyjádření, gesta, obrazy či předměty mající pro ty, kdo se na dané kultuře podílejí konkrétní význam).

„Jádrem kultury jsou hodnoty. Jímí jsou považovány všeobecné tendence k dávání přednosti určitým stavům skutečnosti před jinými. Hodnoty jsou pocity, které mají směr: mají kladnou a zápornou stranu. Týkají se rozlišení; zlé / dobré, špinavé / čisté, nebezpečné / bezpečné, zakázané / povolené, slušné / neslušné, morální / nemorální, ošklivé / krásné, paradoxní / logické, nepřírozené / přirozené, nenormální / normální, iracionální / racionální (Hofstede, 2007, s. 17 – 18.).

Genius loci se tak v integrované Evropě stává významným svorníkem hodnotových systémů (humanita, demokracie, individuální svoboda, osobní zodpovědnost, lidská solidarita) s úsilím o dlouhodobě vnímanou udržitelnost rozvoje (demografickou, sociální, ekonomickou, či udržitelnost světového étosu).

Genius loci regionu Kysuce (nejen) jako vnitřní regionálně-kohezní síla

Ač se to mnohým může zdát počátkem 21. století značně nepravděpodobné, genius loci slovenského regionu „Kysuce“ je stále spojován s drátenictvím. I když to zní patrně stejně nepravdivě, jako když konstatujeme, že lidé na planetě Zemi znají drát již čtyři tisíce let, mnohými vědeckými důkazy lze tato tvrzení snadno doložit. V podmínkách střední Evropy je dokumentována znalost zpracovávání drátu prostřednictvím mnoha archeologických nálezů z období Velkomoravské říše (*lat: Moravia Magna*), která se v letech 833-906/907 rozkládala (především) na území Moravy, Slovenska a Maďarska.

Vznik a rozvoj drátenictví byl v 18. století úzce propojen s neutěšenými sociálně-ekonomickými poměry Horních Uher. Mezi nejvýznamnější obce horních Kysuc, které charakterizovalo právě toto specifické doplňkové mužské zaměstnání, patřily Krásno nad Kysu-

cou, Turzovka, Vysoká nad Kysucou a Zákopčie. Drátenictví bylo ale rozvinuto i na dolních Kysucích, kam náležely především obce Dunačov, Lodno, Nesluša, Ochodnica a Rudina, v javornické části středního Pováží pak především Dlhé Pole a Veľké Rovné.

Nedostatek kvalitní orné půdy v horských polohách mezi Čadcou, Žilinou a Bytčou spolupůsobil při vytváření nepříznivých sociálně-ekonomických trendů. Na straně druhé ale dostatek drátu pocházejícího z blízkých železářských oblastí Těšínského Slezska a Ostravska (v roce 1828 založena Rudolfova huť ve Vítkovicích, ČR) významně ovlivnily rozvoj drátenictví na Kysucích.

V druhé polovině 19. století zakládali nejprogresivnější a nejprůbojnější dráteníci na svých toulkách po světě četné dílny. Bylo tomu tak např. v Německu, Polsku či Rusku. Záměr prezentovat genia krajiny představovalo i úsilí pracovníků Kysuckého muzea v Čadci v podobě zřízení „Galerie Drotárie“. První drátěnou plastikou byla filmová postava Tono Brtka ztvárněna kysuckým rodákem – hercem Jozefem Kronerem (1924 – 1998) ve filmu *Obchod na korze*. Ten byl oceněn americkou filmovou akademií (*Academy of Motion Pictures and Sciences*) v Los Angeles zlatým Oscarem (1966).

Krajina v minulosti charakterizovaná výlučně rozptýlenými sídly kopaničářů se v průběhu druhé poloviny 20. století proměnila v jednu z nejrozsáhlejších oblastí s rekreačními objekty druhého bydlení. Nikoho zde nepřekvapí velké množství rekreačních objektů, jejichž vlastníky jsou vedle obyvatel Žilinského kraje i majitelé pocházející z průmyslových regionů Moravskoslezského kraje a vysoce industrializovaných sídelních uzlů Zlínského kraje (ČR). Snad jen bronzové sousoší v centru města Turzovky nazvané *Drotár a džarek* připomíná, že kdysi i odtud, ze sídel Turzovské vrchoviny odcházeli za prací dráteníci se svými mladými pomocníky (*džarky*).

Pokud se o některé krajině hovoří jako „*Bohem zapomenuté*“, pak to zcela určitě po dlouhá léta platilo pro tu část horních Kysuc, která se nalézá v povodí Bystrice. Teprve poté, kdy obce v Bystrické dolině, Stará i Nová Bystrica, Klubina, Lutiše a Radostka byly císařem Leopoldem I. darovány roku 1676 šlechtickému rodu Löwenburgům, začínala být krajina postupně kolonizována na tzv. valašském právu. Je jistou ironií, že až v roce 1942 vojensko-

strategické důvody vedly k výstavbě vůbec první silniční komunikace propojující Bystrickou dolinu s regionem Oravy (Oravskou Lesnou).

Kraj, jemuž dominovaly dřevěnice lemované chudými políčky, byl navzdory tradičně vysoké míře porodnosti, územím neoplývajícím výraznějším demografickým růstem. V průběhu druhé poloviny 19. století odcházeli lidé za lepším životem jak do nepřilíh vzdáleného, průmyslově se rozvíjejícího Slezska, tak do úrodné Panonské nížiny, ale i do Itálie či vzdálených zámořských území. I po skončení druhé světové války zde nijak výrazně nerostl počet pracovních příležitostí. Lidé většinou za prací dojížděli do zprůmyslnujících se center – Čadce, Krásna nad Kysucou či Kysuckého Nového Mesta nebo do hornických center ostravské průmyslové aglomerace (Moravskoslezský kraj, ČR).

Od 30. let 20. století byly známy ideje na zřízení národopisné expozice, která by i ostatním generacím poskytovala možnost seznámení se s lidovou architekturou a dřívějším způsobem života tamních obyvatel. Poté co bylo rozhodnuto vybudovat na horním toku Bystrice vodárenskou nádrž k zásobování obyvatel Čadce, Krásna nad Kysucou, Kysuckého Nového Mesta, Žiliny a Bytče pitnou vodou, nabyly na významu i myšlenky ochrany kulturního dědictví tohoto kraje, vyúsťující roku 1974 v položení základního kamene budoucí expozice Múzea Kysuckej dediny ve Vychylovce – v dolině Chmúra, místní části Nové Bystrice.

Kdysi se dřevo plavilo do zpracovatelských center po vodních tocích. Později se začaly stavět lesní železnice. Tak tomu bylo i na Kysucích a sousední Oravě. V letech 1915 – 1918 byla na Kysucích vybudována lesní železnice z Oščadnice přes Krásno nad Kysucou, Klubinu a Starou Bystricu do Chmúry. Obdobně byla na Oravě vybudována úzkorozchodná železniční dráha (760 mm) z Lokce do Oravské Lesné (tehdy Erdútka). V roce 1926 byly obě dráhy propojeny 10,5 km dlouhou spojovací železnici z Chmúry do Erdútky a započala tak fungovat 61 km dlouhá Kysucko-oravská lesní železnice. Po ní bylo transportováno dřevo z lesů Bystrické doliny a Biele Oravy k prvotnímu zpracování na oščadnickou pilu a následně bylo exportováno k dalším zpracovatelům. Změny technologií těžby dřeva i dopravních aspektů přibližování dřeva se v průběhu

60. let 20. století natolik proměnily, že provoz lesní železnice začal být nerentabilní. Zachráněný 8 km dlouhý úsek lesní železnice mezi kysuckou Chmúrou a oravským Tanečníkem se díky technickému úvraťovému řešení stal během několika málo let ojedinělou evropskou železniční památkou. (V Evropě se dochovaly pouze dvě úvraťové tratě tohoto významu).

V současnosti jsou Kysuce spojovány především s kontinentálně vnímaným dopravním koridorem. Ve výstavbě realizovaná dálnice D3 v délce 59 km z Hričovského Podhradí přes Kysucké Nové Mesto a Čadcu do pohraniční obce Skalité, se stane součástí VI. Panevropského koridoru (Gdaňsk – Warszawa – Žilina) procházejícího dále Povážím (dálnice D1) do jižní Evropy. Přestože dálnice D3 je v úseku Svrčinovec – Skalité – státní hranice, vybudována pouze v polovičním profilu (r. 2019), lze s určitostí přijmout tvrzení, že region Kysuce se po dobudování evropského dálničního systému (sever-jih) stane velmi přitažlivým regionem pro podnikatelské aktivity výrobního i nevýrobního charakteru.

Ve sféře výrobních aktivit dominuje v preferencích Kysúc nově do provozu uváděná jihokorejská firma SEOYON E-HWA, zabývající se výrobou interiérových automobilových komponent pro velké množství osobních automobilů (Kia Sportage, Kia Ceed, Kia Pro Ceed, Hyundai i30, Hyundai Tuscon, VW Up! VW Golf, VW Crafter, Audi A4, Audi A5). Strategická geografická poloha při 6. Panevropském dopravním koridoru, spolu s lokalizací jihokorejských automobilek ve střední Evropě, zcela jednoznačně podmiňují pozvolnou proměnu genia loci kysucké krajiny. Na straně druhé jsou ale sekundárně vytvářeny optimálnější podmínky pro rozvoj cestovního ruchu a možnosti kulturní prezentace regionu v podobě růstu významu genia loci krajiny, vázaného na ojedinělé drátenické řemeslné aktivity. Ty totiž již od přelomu 20. a 21. století nacházejí vysokou míru uplatnění i v umělecko-řemeslných aktivitách (produkce šperků a ozdob z drátu a plechu). Nově rekonstruované Považské muzeum v Žilině (objekt Budatínského hradu při soutoku řeky Kysuca s Váhem) s rozsáhlou expozicí „kysuckého drotárství“ je toho nezpochybnitelným důkazem.

„Nová stála expozícia v Budatínském hrade o histórii jedinečného slovenského fenoménu je pre verejnú prístupnosť od 31. 7. 2016. Pro-

stredníctvom historických artefaktov z drôtu a plechu, dobových dokumentov, fotografií a výtvarných prác z unikátnej drotárskej zbierky považského múzea, predstavuje históriu a materiálne prejavy pôvodného remesla od jeho vandrových počiatkov až po továrenskú výrobu, približuje podnikateľské úspechy slovenských drotárov v cudzine i remeselný fortieľ, ktorý ich preslávil na celom svete“ (Považské múzeum v Žiline, 2019).

Genius loci regionu Ostravsko (nejen) jako vnitřní regionálně-kohezní síla

Vnímat pod pojmem Ostravsko jen samotné město Ostravu, by bylo velmi zploštělé. Vnímat Ostravsko v dimenzích průmyslové oblasti by bylo sice logičtější a nepochybně správnější, avšak z hlediska studia kulturního dědictví krajiny příliš široké. Proto je součástí širě vnímaného Ostravska míněno kromě území vlastního města Ostravy i Bohumínsko, Orlovsko, Havířovsko a Karvinsko, tedy území rozprostírající se v Ostravské pánvi, která vyplňuje jižní výběžek rozsáhlé, především v Polsku lokalizované, Hornoslezské pánve.

Pohlédneme-li na Ostravsko tak, abychom jej vnímali v širších evropských souvislostech, pak v geniu regionis se začne uplatňovat severojižní dopravně komunikační propojení – tedy linie spojující Moravskou bránu s Ostravskou pánví. Toto propojení má podobu meridiánu, přesněji důležité součásti, po staletí utvářené evropské linie propojující jih a sever evropského kontinentu. Dálnice D 47 po svém dokončení se stane součástí středoevropského komunikačního meridiánu nazvaného VI. B větví multimodálního koridoru transevropské sítě TEN (Trans-European Transport Networks).

Uhlí, železo a ocel byly dlouhodobě hlavními fenomény, které ovlivňovaly charakter genia loci Ostravska. Místem nadmíru ojedinělým se stala malá vesnička na okraji hukvaldského panství nazývaná Vítkovicemi. Na návrh znalce železářských technologií a stavitele železnic Franz Xavera Riepla (1790 – 1857), založil olomoucký arcibiskup, arcivévoda Rudolf roku 1828 ve Vítkovicích první pudlovací pec v celé tehdejší habsburské monarchii. Do provozu byla uvedena roku 1830 a po svém zakladateli byla nazvána Rudolfovou hutí. To byl skutečný impulz k rozvoji hutnictví a těžby uhlí na Ostravsku. S rozvojem průmyslu souvise-

la i výstavba mnohých dělnických a úřednických kolonií. To, že tyto kolonie téměř zanikly, ještě neznamená, že v minulosti neexistovaly. Jejich duch žije a jako neodmyslitelné dědictví této krajiny spoluvytváří její hodnotovou pestrost. Prostřednictvím operetních melodií ostravského hudebního skladatele a rozhlasového režiséra Rudolfa Kubína (1909 – 1973) stále zaznívají při nejrůznějších kulturních příležitostech.

Rozvoj hutní prvovýroby a rafinace železa, spolu s rozvojem železniční dopravy daly podnět k mohutnému rozvoji těžby a zpracování uhlí nejen na Ostravsku, ale v celém ostravsko-karvinském revíru. Vznik uhelné podoby genia loci Ostravska souvisí s tehdejší Polskou Ostravou. Mlynář Jan Augustin roku 1763 jako první oficiálně oznámil, že v údolí Burni našel kamenné uhlí. S jeho pravidelnou těžbou ale započal až majitel panství Jan Maria Kašpar, hrabě Wilczek až v roce 1787.

Duch provázející životy lidí v hornických koloniích byl zcela nezaměnitelný a unikátní. Práce v hornictví byla vždy těžká, namáhavá a nebezpečná. A právě tato tvrdá mužská práce velmi osobitě poznamenávala život hornických rodin v koloniích. Krajina Ostravska byla důlní činností výrazně pozměněna.

Rovněž Bohumínsko je spojeno s dopravním aspektem genia loci. V roce 1847 byla do Bohumína dovedena Severní Ferdinandova dráha. O rok později byla realizována přípojka k prusko-rakouské hranici a spojení s tehdejším pruským Annabergem (dnes polské Chałupki) pokračovalo dále k Berlínu. V roce 1869 byl Bohumín propojen s Těšínem, prvním úsekem Košicko-bohumínské dráhy, která v celé délce byla zprovozněna až r. 1872. Pruský průmyslník Albert Hahn (1824 – 1898), který se rozhodl vybudovat vlastní rourovny, realizoval svůj nápad ve spolupráci s hornoslezským podnikatelem S. Huldschinským v roce 1867 v Glivicích, a po zavedení nevýhodného celního tarifu r. 1882, přímo v rakousko-uherské monarchii, v Bohumíně. Stará Hahnova rourovna byla sice již dávno zrušena, ale po privatizaci v 90. letech 20. století byla z akciové společnosti ŽDB vyčleněna nová společnost Bonatrans, a.s. zabývající se výrobou železničních dvojkolí a pomocí belgického investora postavena nová drátovna ŽDB – Bekaert (výrobce pozinkovaných drátů).

K rozšiřování těžby kamenného uhlí na Orlovsku a rozvoji železáren ve Vítkovicích přispěly zřejmě významnou měrou konexe bankéřské rodiny Rothschildů s vládními kruhy. Tím, že doly v orlovské Doubravě a Vítkovické železářny měly jednoho majitele – Rothschildy – bylo uhlí poskytováno k užití za režijní cenu. Přestože se později pozornost Rothschildů soustředila na doly v Ostravě (Hlubina, Karolina, Šalomoun), duch vzájemné spojitosti Doubravy a Vítkovic po dlouhá léta poznamenával rozvoj obou míst. Genia loci Orlovska později výrazně ovlivnila činnost uhelných sdružení. Pod Orlovou se nacházely jedny z nejmohutnějších uhelných slojí ostravsko-karvinského revíru, proto je přirozené, že těžbou zde vznikly jedny z největších poklesů v Ostravské pánvi a původní město téměř zmizelo z povrchu zemského.

Genius loci Havířovska (s výjimkou samotného města Havířova, vybudovaného ve stylu socialistického realismu) se váže rovněž k těžbě uhlí, ale současně i k dalšímu fenoménu Ostravské pánve. Bohaté důlní vody obsahující jodo-bromové soli byly v Horní Suché od roku 1923 využívány. Odpařováním byla získávána sůl, distribuovaná pod obchodní značnou „Darkovská jodová sůl“. Solanky dosahovaly vůbec nejvyšší mineralizace v Evropě. V roce 1967 byl na dole pro velký zájem veřejnosti zpřístupněn i solankový bazén a v roce 1970 byl při dole zřízen Solivar, který zanikl až ukončením činnosti šachty v roce 1999.

Intenzivní těžba na Karvinsku má dnes kromě stále se rozvíjejících důlních činností i své memento. Město Karviná-Doly, v němž r. 1950 bydlelo na 21. tis. obyvatel, zcela zaniklo. Zůstal jen osamoceně stojící kostel sv. Petra z Alkantary, který poklesl o 32 metrů. Jeho vychýlení od vertikální osy činí 6,8°. Pro srovnání: všeobecně známá šikmá věž (Torre Pendente) v italské Pise je vychýlena od vertikální osy jen o 5,5°.

Po roce 1989, po zásadních společensko-ekonomických změnách došlo i v Ostravské pánvi ke zcela zásadní proměně genia loci. V městě Ostravě byly v roce 1994 z důvodů ekonomické nerentability těžby černého uhlí uzavřeny všechny kamenouhelné doly. V roce 1998 byla po 162 letech existence vysokých pecí ve Vítkovicích taktéž ukončena výroba surového železa.

„Industriální areál Dolní oblast Vítkovic, představující propojení těžby černého uhlí v dole Hlubina s navazující produkcí koksu a výrobou surového železa, získal v roce 2008 statut památky Evropského kulturního dědictví. Dne 8. května 2012 se uskutečnilo v Národní kulturní památce slavnostní otevření reaktivovaného plynojemu vybudovaného v letech 1924 – 1925 k jímání vyčištěného vysokopecního plynu. Ten se proměnil v multifunkční kulturní areál. Písničkář Jaromír Nohavica v doprovodu Janáčkovy filharmonie Ostrava otevřel novou epochu místa hostičího v témže roce účastníky 37. ročníku mezinárodního hudebního festivalu Janáčkův máj nebo návštěvníky 11. ročníku festivalu Colours of Ostrava“ (Vencálek, 2013, s. 139, 141).

K uvedeným impozantním festivalovým akcím je nutno dodat, že v roce 2018 vznikl spojením hudebních festivalů „Janáčkův máj“ a „Janáčkovy Hukvaldy“, měsíc trvající „Mezinárodní hudební festival Leoše Janáčka“, který tak každoročně od roku 1976 vytváří možnost působivých prezentací pro mnoho tuzemských i zahraničních umělců, zejména ve sféře klasické hudby.

A jak vypadal 18. ročník festivalu „Colours of Ostrava“ v roce 2019? Na dvaceti scénách lokalizovaných v industriálním areálu Dolních Vítkovic se uskutečnilo na 350 programových vystoupení, v nichž koncertovalo více než 120 zahraničních a domácích hudebních skupin. Trvalou součástí festivalu se staly workshopy, divadelní představení, promítání filmových dokumentů, výtvarné prezentace či setkání v rámci nejrůznějších mezinárodních fór.

Zpravidla čtyřdenního festivalu „Colours of Ostrava“ se každoročně zúčastní několik desítek tisíc návštěvníků.

Genius loci ukrytý v industriální památce „Dolní Vítkovice“ je příkladem neobyčejně významné vnitřní regionálně-kohezní síly, jejíž vliv na život (nejen) obyvatel Ostravy a jejího zázemí, ale celého středoevropského prostoru je natolik významný, že jej lze vnímat i jako model, který může sloužit při uvažování o způsobech a formách atraktivnějších dalších míst, téměř kdekoli.

Za vším je ale nutno hledat kreativitu lidí. Proto je důležité připomenout i postoj jednoho z tvůrců myšlenky vzniku areálu „Dolních Vítkovic“ bývalého šéfa strojírenského podniku „Vítkovice“ Jana Světlíka, který v příležitostně

vydaném „Dolnovítkovickém deníku“ dne 30. 4. 2012 uvedl:

„Víte, toto všechno souvisí se vším. Aby firma prosperovala, musí mít vedle nejmodernějších technologií, taky schopné lidi. Ti nám ale budou z Ostravy utíkat, pokud jim kromě práce nenabídneme také všestranné zázemí a kvalitní možnosti trávení volného času. To je moje motivace a pohled podnikatele, co se týče osobního hlediska, dělám to prostě proto, že mě to baví. A že v Ostravě sám postrádám nějaké rozšířené možnosti, jak si užít volný čas. Je tady spousta obchodních domů, ale když se chcete vydat za poznáním, kulturou nebo uměním, tak máte na výběr jen z několika málo možností. A to mě děsí především kvůli mladým lidem, kteří se tady nemají šanci rozvíjet.“

Na tomto příkladu je zjevné, že fenomén genia loci vytváří nevšední potenciál k rozvoji území, neboť prezentuje dlouhodobé vztahy vzájemného soužití člověka s územím, v tomto případě s industrializovanou krajinou jižního výběžku hornoslezské pánve známe pod názvem „Ostravská pánev“.

Genius loci města Stropkov (nejen) jako vnitřní regionálně-kohezní síla slovensko-polsko-ukrajinského přeshraničního regionu

Vyjdeme-li z předpokladu, že kolektivní paměť jakéhokoliv souboru obyvatel je vždy podmíněna sociálními aspekty, eventuálně že sociálnost se stává jejím základním předpokladem, pak lze konstatovat, že kontinuitu kolektivní paměti zabezpečuje generační sdílení nejdříve vnímaných kulturních aktivit.

Bylo by proto zajímavé představit si nejrůznější vazby a vztahy města Stropkova, ať už v rámci Slovenské republiky či Evropské unie. Ty, které podmiňují rozvoj soudržných (kohezních) vztahů se uskutečňují především v regionální úrovni. Jedná se o vztahy, které můžeme nalézat, jakoby vetkané do jemné pavučiny času, ať již ve vztahu k horskému masivu Vnějších Východních Karpat či slovensko-polsko-ukrajinskému přeshraničnímu regionu. Lidé totiž nepociťují, že by se jejich životy odehrávaly někde, v jakémsi imaginárním prostoru při hranici střední a východní Evropy, ale již delší období vnímají potřebu orientovat se v konkrétní kolektivní paměti tohoto kraje. Lidská společenství žijící ve třech zemích (Slo-

venská republika, Polská republika, Ukrajina) se výrazně propojují, čímž je posilována soudržnost přítomných vnitřních kohezních vazeb. Stále častěji jsou tak vnímány nejrůznější podobnosti dílčích kolektivních pamětí. Tím dochází i k posilování společných zájmů.

Na přelomu 20. a 21. století tak vyvstala kvalitativně nová potřeba: institucionalizovat prostřednictvím smluv přeshraniční spolupráci. Partnerskými městy Stropkova se tak stala polská města Bilgoraj, Korczyzna a Ropczyce.

Nejblíže ke Stropkovu se v severním podhůří hraničního slovensko-polského horského masivu Východních Karpat (Pogórze Środkowobeskidzkie) nalézá polské město Korczyzna (cca 11 tis. obyvatel). A právě s tímto městem byla v lednu 2009 podepsána první smlouva o vzájemné spolupráci. K velmi významným fenoménům vzájemné spolupráce mezi oběma městy náležel projekt z počátku roku 2017 nazvaný „Karpatský plenér dřevěného umění“.

Jednalo o řezbářskou činnost, jejímž výsledkem bylo deset monumentálních dřevěných soch osobností, které se významným způsobem zapsaly do dějin Východních Karpat. V červnu 2017 vytvořili dva slovenští a tři polští řezbáři v polské Korczyne pět soch a během stropkovského jarmarku se tři slovenští a dva polští řezbáři pustili do realizace pěti soch významných osobností města Stropkova.

Dřevěná plastika redemptoristy blahoslaveného Metoděje Dominika Trčky je výsledkem tvůrčí práce a trojrozměrné imaginativní představivosti stropkovského rodáka Petra Mušinského.

Obec Krajná Pol'ana není jen rodištěm slavného slovenského sochaře Františka Gibaly (1912 – 1987) – mimo jiné autora kamenného památníku "Návrat do vypálené obce Tokajik", stojícího na hřbitově této obce, ale i místem působnosti Marka Drozda, autora dřevěné plastiky stropkovského rychtáře Josefa Žanonyho (1837 – 1911).

Mgr. Jozef Michňa z Jakuban – absolvent Prešovské univerzity v Prešově v oboru estetická a výtvarná výchova – umělec věnující se sochařské a řezbářské tvorbě, je autorem dřevěné plastiky zakladatele stropkovského fotbalu, Lukáše Vereše (1985 – 1945). Dřevěnou plastiku rakouského, uherského a českého korunního prince Františka Ferdinanda d'Este (1863-1914) zhotovil polský řezbář Kazimierz Lach.

Druhý polský řezbář Pawel Leszega vyřezával na „Karpatském plenéru dřevěného umění“ jméno Pavol Országh Hviezdoslav (1849 – 1921) a umělcevo podobiznu. Ten, když v letech 1870 – 1872 studoval právo na Evangelickém kolegiu v Prešově, sepsal během svého stropkovského pobytu krátkou rozpravu o městě pod názvem „Stropkov“. V srpnu 2018 přispělo třináct slovenských a sedm polských malířů v rámci společného projektu „Karpatské výtvarné plenéry“ Stropkova a polské Korczyzny sbírkou čtyřiceti obrazů, znázorňujících život místních obyvatel Stropkova.

Kurátor této akce, malíř Slavo Čupil ke spolupráci uvedl: „Je tu výborná atmosféra, což je první předpoklad malířského chrámu, kde to ladí. Jsem pověřen lektorskou funkcí. Všímám si, co malíři dělají, jak výtvarně myslí. Poláci jsou tradičně výborní malíři, jsou mezi nimi i profesionální malíři. Mám rád stropkovské malíře, lidi, kteří se dokážou posadit a udělat něco pro svou duši. Přidanou hodnotou je sebevzdělávání. Společným jmenovatelem stmelujícím tyto lidi je jednoznačně jejich entuziasmus, který je pro tvorbu velmi důležitý, což mě těší, vždyť lidé žijí s obrazy celé dějiny“ (Vernisáž výstavy, 2018).

Jozef Dušan Hric, kterému bylo uděleno „čestné občanství města Stropkov“ (22. 1. 2016) za šíření dobrého jména Stropkova a dlouhodobou významnou pomoc v oblasti filantropie, sportu a kultury, u příležitosti vernisáže výstavy „Karpatské výtvarné plenéry“ a setkání stropkovských rodáků uvedl: „Rodiště je vždy jen jedno a našim rodištěm je naše město Stropkov. Město moudré díky lidem, kteří zde žili a kteří zde žijí dodnes.“

Na počátku roku 2016 začalo město Stropkov rozvíjet přeshraniční spolupráci s centrem Podkarpatského vojvodství, městem Rzeszów. Vedení města Stropkova na čele s primátorem JUDr. Ondřejem Brenzou (Ondrej Brenza), prostřednictvím několika projektů začalo intenzivně upozorňovat na historické události, jimiž je Stropkov propojen se sousedním Polskem. Byl znovu objeven význam historicky vzniklé výrazné kohezní síly uplatňující se v regionu Východních Karpat v podobě pozičních bojů na Východní frontě 1. světové války (1914 – 1915). Vznikl projekt na vybudování cykloturistického naučného chodníku, který na některých úsecích kopíruje původní rakousko-

uherskou historickou komunikaci známou pod názvem „Jozefínka“.

V lokální úrovni, jakoby se v projektu zrcadlila snaha využít panoramatické části města na okrajích Stropkovské brázdy ke zkulturnění krajiny prostřednictvím objektů a sítí, které by jak místním obyvatelům, tak i návštěvníkům města měly umožnit poznání genia loci v důležitých vývojových etapách města.

Neméně významná byla prezentace vzájemných vztahů Stropkova s polskými partnerskými místy, nacházejícími se na linii Nízkých Beskyd (SR) a polských fyzicko-geografických makroregionálních jednotek; Středních Beskyd (Beskid Środkowy), Středobeskydského podhůří (Pogórze Środkowobeskidzkie) a Sandoměřské kotliny (Kotlina Sandomierska).

V evropském kontextu bylo hlavním cílem poukázat v krajinné linii Stropkov - Rzeszów na cykloturistický naučný chodník. Na něm je možno seznámit se, zatím ne se zcela doceněnou bohatostí kulturního dědictví a přírodního bohatství Vnějších Východních Karpat. Dne 27. července 2018 byla v městě Stropkově slavnostně otevřena cyklostezka pod názvem „Po stopách Rakousko-Uherska“. Cykloturistický chodník v délce 144 km, spojující města Stropkov a Rzeszów se nachází v délce 88 km v Polsku a 46 km na Slovensku.

Zájemci o poznání událostí na této trase tak mají možnost seznámit se s pestrou škálou kulturních objektů, památek a přírodních zajímavostí: Stropkov (Sanktuárium - římskokatolický kostel Najsvätejšieho Kristova Těla a Krve, Stropkovský kaštieľ, objekty z období vojenských manévrů v roce 1911 - vodojem, studna, vyhlídková věž Ščerbovka, turistické altány), Veľkrop (největší slovenský válečný hřbitov z 1. světové války s 8 662 pohřbenými vojáky), Bukovce (klášter na Bukovej Hôrke), Miroľa (řeckokatolický dřevěný chrám ochrany Pře-svaté Bohorodičky), Bodružal (řeckokatolický dřevěný chrám sv. Mikuláše), Nižný Komárnik (řeckokatolický dřevěný chrám ochrany Pře-svaté Bohorodičky) Vyšný Komárnik (řeckokatolický dřevěný chrám svatých Kosmy a Damiána), Barwinek (místa bojů z let 1914 - 1915), Dukla (římskokatolický hřbitov z 1. světové války, historické muzeum, poustevna sv. Jana), Bóbrka (skanzen - muzeum těžby ropy a zemního plynu), Korczyna (římskokatolický hřbitov padlých z období 1. světové války), Czarnorzecko-strzyżowski krajinný park (zříceniny

hradu Kamieniec, přírodní rezervace Prządki), Haczów (dřevěný kostel Nanebevzetí Panny Marie), Blizne (kostel všech Svatých), Strzyżów (podzemní pevnost z II. světové války), Rzeszów (letní palác Lubomirskich, podzemní turistická trasa).

K bližšímu objasnění genia loci východo-karpatské krajiny, spojované s boji na východní frontě 1. světové války, přispěly v rámci společného projektu obou měst Stropkova a Rzeszówa přednášky a výstavy konané v rámci cyklu historických prezentací těchto událostí. Ve Stropkově proběhla vernisáž pod názvem „Vojenství v dobách Rakousko-Uherska“ dne 4. června 2018, v městě Rzeszów se vernisáž konala 30. července 2018. Na výstavách byly prezentovány exponáty ze soukromých sbírek Juraja Čečka, Josefa Kiklice, Mariana Jancura, Adriána Latty, Jaroslava Procházky, Josefa Ševce a dále artefakty ze sbírek Krajského muzea v Prešově, Muzea pevnosti Przemysl a Historického muzea - Paláce v Dukle. Nedílnou součástí rozsáhlého projektu se stal i Rzeszowski historický festival „Po stopách Rakousko-Uherska“.

Dne 6. září 2018 vznikla během mezinárodního ekonomického fóra v polské Krynici nová iniciativa slovensko-polské spolupráce „ Fórum Polsko - Slovensko“. Účelem je výměna názorů z různých sektorů hospodářství, představitelů samospráv, politiků, zástupců vědy, nevládních organizací a médií. Od roku 2019 se tak otvírají nové možnosti pro upevňování kohezních vztahů města Stropkova s místy ve slovensko-polském přeshraničním regionu.

Ke konci roku 2018 získaly kohezní síly reprezentované vzájemnou spoluprací Stropkova se zahraničními partnerskými městy novou podobu. K polským městům Biłgoraj, Krosno, Ropczyce, českému městu Bílina a estonskému městu Palamuse, přibýlo 12. 12. 2018 ukrajinské město Novovolynsk (ukrajinsky Нововолинськ). Město Stropkov se tak prostřednictvím programu ENI „Přeshraniční spolupráce Maďarsko - Slovensko - Rumunsko - Ukrajina“ bude podílet na tvorbě nových kohezních vztahů přeshraničního regionu zemí Evropské unie a Ukrajiny.

Závěr aneb posilování významu a funkce vnitřních kohezních sil jako prostředek fraktální strukturální plurality lidských společností

Je všeobecně známou skutečností, že současný svět je na straně jedné mnohem fragmentovanější, než tomu bylo v minulosti, na straně druhé je ale mnohem propojenější, a to jak ve smyslu horizontálním (např. vazby mezi regiony či státy), tak ve smyslu vertikálním (např. mezi nestátními aktéry a státy). Bohužel oba tyto procesy se promítly do „vrůstajícího odcizení sociálních institucí od společnosti, jež mají reprezentovat“ (Barša 2015, s. 4).

Totálně paradoxní zkušenost zažívá současná Evropa, kdy na straně jedné mnohé evropské neziskové organizace se svou činností ve vztazích k nelegálním migrantům dostaly do přímého rozporu s názory rozhodující části evropské veřejnosti (téměř jako celkem). Kdo jiný by ale měl nést zodpovědnost za důsledky prováděné politiky, než politikové sami?

Každý celek, a tedy každá struktura, ať sociální, filozofická, politická či jiná má tendenci rozpadat se do menších, dílčích struktur, které spolu buďto koexistují nebo na sebe působí destruktivně. Z tohoto tvrzení vyplývá, že tedy i na dnešním stavu organizace světového společenství lidí, (svým způsobem) není nic zvláštního. To dokládají jednak procesy fragmentace, promítající se ve značné míře i do růstu negativních kohezních sil (vztahů). Zvláštní ale je, že v přijatých dokumentech rozvoje Evropské unie je jednoznačně preferován rozvoj pozitivně kohezních sil hospodářské, sociální a územní soudržnosti (koheze). Ve značné míře proto existující rozpor mezi deklarovanými dokumenty a existující realitou vyvolává potřebu hledání nového, humánnějšího modelu organizace a řízení lidských společností. To je navíc posilováno rostoucím intelektuálním vědomím o potřebě rozpracování paradigma vzájemné spolupráce společenských subjektů na bázi vzájemné výhodnosti všech zúčastněných partnerů pro každou konkrétní spolupráci. To je ale možné jen tehdy, jestliže hierarchické vnímání struktur bude vyvažováno a postupně nahrazeno existencí struktur takového typu, které jsou vlastní nejen fyzicko-geografickým složkám krajiny, ale i sociálním strukturám lidského společenství. Těmito strukturami, jak o tom vypovídá dosa-

vaní historicko-evoluční vývoj, nejsou struktury hierarchické, nýbrž struktury fraktální.

Bohužel, vnímání časoprostorově diferencovaného celosvětového společenství lidí je v současnosti výrazně podřízeno instrumentálnímu myšlení. To ale „nedovede pochopit význam „neúčelných“ věcí, které nelze převést na prostředky, nástroje, tabulky, grafy, čísla. Instrumentální myšlení se už neptá: A k čemu jsou prostředkem? Jaký mají smysl? Tyto otázky jsou velké tabu“ (Hauser, 2012, s. 132).

Pochopit fraktální strukturu lidského společenství, jehož základními znaky by byly relativní autonomie determinované relativní soběstačností jsou ale neslučitelné s paradigmatickým konkurencí, kterým se vývoj vyspělých společností v současnosti řídí. Přesto jsme stále zřetelněji svědky růstu významu vnitřních kohezních sil (vztahů), které velmi často odrážejí existenci dlouhodobě v krajině utvářených (i když stále pozvolna se měnících) charakteristik genia loci (regionis). Rozhodně není nereálné, ale naopak je vysoce žádoucí, aby byl vytvářen prostor, v němž by prostřednictvím lidské kreativity vznikaly projekty nových forem vlastnictví mezi soukromým a veřejným sektorem. Tyto formy je možné úspěšně uskutečňovat jen za předpokladu zevrubné znalosti geneze, funkce a významu lokalit, mikroregionů, regionů a dalších vyšších časoprostorově utvářených struktur (včetně úrovně planetární). Důležité při tom je, aby všechny tyto struktury byly fraktálně uspořádány. To jinými slovy znamená; aby si ponechaly své rozdílné znaky, které determinovaly jejich komplexně pojatou společenskou evoluci a přitom nesly výrazné znaky podobnosti, které se vytvořily v průběhu vývoje světové populace, vlivem rostoucího významu vnějších kohezních vztahů.

Máme-li do budoucna uvažovat o tom, jak zdokonalit vzájemné soužití mezi nejrůznějšími lidskými entitami a lidskými společenstvími, pak nezbyvá, než se systematicky věnovat vzájemným vztahům vnitřních a vnějších kohezních sil, a to kdekoliv na planetě Zemi. Stávající nešťastný přístup k řešení společenských problémů přesně vystihl filosof V. Bělohradský, když uvedl: „Problémy způsobené výjimečnými opatřeními se řeší dalšími výjimečnými opatřeními a celá společnost začne obrusťovat legislativním plevem, kterého je těžké se zbavit“ (Bělohradský, 2019, s. 7).

Touto cestou (podobající se mnohdy principům „společenské fyziky“), již dále nelze pokračovat!

To, jak těžce se společnost zbavuje legislativního balastu, dokumentuje každodenní praxe. Proto uvedené tři příklady (region Kysuce, region Ostravsko, a město Stropkov), v nichž fenomén *genia loci* představuje výrazné kohezní síly, ilustrativně dokládají způsob, jakým by bylo možno utvářet nové, fraktálně pojaté struktury. Ty by v budoucnu mohly napomoci získat (nejen) analyzovaným místům (regionům) velmi zajímavé společensko-hospodářské a kulturně-politické postavení.

Historicky vzniklé řemeslné činnosti v regionu „Kysuce“, jimiž si místní obyvatelé mnohdy vydělávali na živobytí v daleké cizině, se díky nově lokalizovaným dopravním sítím, změnilo. V makroměřítku Evropy, se v umělecko-řemeslné a výstavně-přezentační podobě stávají filigránsky zhotovené drátěné artefakty neobyčejně přitažlivými.

Industriální průmyslové památky po důlní těžbě, černé metalurgii a navazujících strojírenských a chemických výrobcích se v Ostravském regionu stávají v technologicko-výstavní a kulturně-umělecké podobě neméně přitažlivým fenoménem, působícím (napříč věkového spektra) na návštěvníky přijíždějící i ze vzdálenějších regionů.

Město Stropkov, které disponuje dostatečným památkově-muzejním potenciálem, na příkladu *genia loci* Východních Karpat (prezentovaném poziciemi boji na Východní frontě 1. světové války v období 1914 – 1915), usiluje o využití tohoto potenciálu v rámci aktivit rozvoje cestovního ruchu v přeshraničním slovensko-polsko-ukrajinském regionu. To se realizuje i prostřednictvím prohlubující se spolupráce města Stropkova s jeho partnerskými městy.

Tři různé podoby využití *genia loci* (nejen) jako vnitřní kohezní síly, vytvářejí možnost tvorby fraktálně uspořádaných společenských struktur. Aby tento proces byl úspěšný, je k tomu zapotřebí konsenzu všech tří úrovní (lokální, regionální a makroregionální).

Ten, kdo by měl rozhodovat o jejich definování, by neměl být nikdo jiný, než lidé bezprostředně tyto krajiny obývající a projektující do nich své vize budoucnosti!

Literatura:

- BARŠA, P.: Cesty k emancipaci. Praha: Academia 2015.
- BĚLOHRADSKÝ, V.: O krizi demokratické levice / Třikrát proč a třikrát proto. Právo. Roč. 29, č. 112, s. 7.
- HAUSER, M.: Kapitalismus jako zombi / nebo-li Proč žijeme ve světě přízraků. Praha: Rybka Publishers 2012.
- HOFSTEDE, G. – HOFSTEDE, G., J.: Kultury a organizace / Software lidské mysli. Praha: LINDE 2007.
- Považské múzeum v Žiline, 2019. Dostupné na internete:
<<https://www.muzeum.sk/povazske-muzeum-v-ziline.html>> [5/10/2019].
- SUŠA, O. – HRUBEC, M. a kol.: Riziková společnost a globální ohrožení / Ke kritické teorii Ulricha Becka. Praha: Sociologické nakladatelství 2017.
- VENCÁLEK, J.: Moravskoslezský kraj – krajinné proměny / The Moravian-Silesian region – A Landscape in Change. Ostrava: Moravskoslezský kraj, Krajský úřad 2013.
- Vernisáž výstavy „Karpatské výtvarné plenéry“ a stretnutie rodákov v stropkovskom kaštieli, 2018. Stropkovské spektrum, 10. 8. 2018. Dostupné na internete:
<<http://www.espektrum.sk/index.php?text=11831-vernizaz-vystavy-karpatske-vytvarne-plenery-a-stretnutie-rodakov-v-stropkovskom-kastieli>> [5/10/2019].